

Kossuth Lajos tevékenysége 1867 után

Kocsis Annamária (szerk.): „A magyar nemzet élő eszményülése”
Kossuth Lajos 1867 utáni tevékenysége. Budapest, VERITAS Törté-
netkutató Intézet és Levéltár – Magyar Napló, 2021. 259 oldal

A VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár, a Magyar Történelmi Társulat és a Magyar Nemzeti Múzeum 2019. október 18-án a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett „...a magyar nemzet élő eszményülése”. Kossuth Lajos 1867 utáni tevékenysége címmel konferenciát, amely során a Kossuth életének egy kevésbé reflektorfényben álló periódusát, a kiegyezést követő időszakot vizsgálták meg azzal a távlati céllal, hogy e kutatások eredményei részét képezhetik egy olyan kritikai Kossuth életrajznak, amellyel a történész-szakma egyelőre adós. A konferencián elhangzott előadásokat tanulmánykötet formájában veheti kézbe az olvasó.

Kovács Emőke Irányi Dániel és Kossuth Lajos kapcsolatrendszerét vizsgálta, amelyhez elsősorban a két politikus levelezését használta fel. Irányi Dániel ismert és keresett jurátus volt már a reformkorban, Kossuthal 1842-től került szorosabb kapcsolatba, amely a kiegyezés után is fennmaradt, hiszen Irányi a Függetlenségi Párt egyik meghatározó alakjává vált, s a pártot érintő kérdések kapcsán gyakran leveleztek. Kovács Emőke világosan vezeti végig a két politikus között formálódó, barátságuk szilárdságát felülíró töréspontokat, így például a perszónálunió ('48) és a teljes függetlenség ('49) kérdését, vagy éppen az emigráció feladását, amely Kossuth szerint a függetlenségért folytatott harc tulajdonképpen befejezését jelentette, míg Irányi szerint éppen a hazatérés, a hazai politikai szerepvállalás biztosít több lehetőséget a közügyekért folyó „harcban”.

Kossuth Lajos nemzetiségpolitikáját Nagy Noémi elemezte. A szerző összegzi, hogy a „szent öreg” nemzetiségi kérdéshez való viszonyulását mi jellemezte a reformkorban, illetve 1849-ben, majd részletesen ismeretei a küthayai alkotmánytervet, illetve a „Dunai Confoederatio” tervét. Utóbbiak lényege abban állt, hogy Kossuth széles jogokat biztosított volna a Magyarországon élő nemzetiségeknek (pl.: egyesülési jog, község joga az elemi iskola nyelvéről dönteni stb.). A tanulmány a tekintetben érdekes, hogy e két tervet tartalmi elemeit megkísérli összevetni az 1868. évi nemzetiségi törvénnyel.

A fent említett Dunai Konföderációs tervezettel is kapcsolatos Ligeti Dávid nemzetközi szintre kitekintő tanulmánya, amelyben Kossuth Lajos Balkánról, az Oszmán-török Birodalom, Oroszország és az Osztrák–Magyar Monarchia viszonyrendszeréről alkotott nézeteit ismerteti. A keleti kérdés a 19. század utolsó harmadának egyik kulcsproblémája volt, amelyet a „magyarok Mózesé” éppen a délkelet-európai népek összefogását célzó Dunai Konföderáció létrehozásával kívánt megoldani. Kossuth ebben látta biztosítva az európai erőegyensúlyt, Szerbia orosz befolyásának csökkentését és a pánszlávizmus veszélyeinek elhárítását. A volt kormányzó elmarasztalta Andrassy Gyulát, amiért az 1877-ben kirobbanó orosz–török háborúban a Monarchia nem az Oszmán-török Birodalom oldalán harcolt, ahogyan a berlini kongresszus káros eredményeiért is. A szerző jól érzékelteti azt az oroszfóbiát, amely Kossuth nézeteit, gondolkodását átitta, s amely miatt Andrassy Gyula politikai érdemeit is elvitatta.

Kossuth Lajos egy kiadatlan vitairatát Hermann Róbert vette górcső alá. A szerző elsőként bemutatta a turini remete és Görgei Artúr konfliktusának alapjait, illetőleg azokat az emlékiratokat, „emlékezéseket”, amelyek az árulási vád egyes pontjaival, azok kritikájával vagy éppen elmélyítésével hozhatók kapcsolatba. A tanulmány második fele foglalkozik az 1881. évi félbemaradt vitairattal, amely a volt kormányzó részéről reflektálás kívánt lenni a *Budapesti Szemlé*ben megjelenő tanulmányokra, amelyeket Görgei jegyzett azzal a céllal, hogy az elene megfogalmazott vádakát cáfolja. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy Kossuth felelősségelhárító vitairatának forrásai súlyos hiátusokkal küzdenek, illetve fércművek is szerepelnek közöttük. A vádpontok közül kettő kidolgozott (váci nyilatkozat, téli hadjárat), míg számos befejezetlen maradt (például a trónfosztás ügye, Buda ostroma), ugyanakkor a szabadságharcra nézve új adalékokat is tartalmaz a szöveg, így Dembiński megbízásának körülményeit vagy Aulich Lajos szerepét, megítélését.

Csorba László azt vizsgálta, miként vélekedett az öreg Kossuth politikai ellenfeléről, Széchenyi Istvánról. A szerző a Kossuth-hagyatékban szereplő Széchenyi- említéseket három fő csoportba sorolta. Az elsőt a legnagyobb magyar szófordulatai, anekdotái jelentik, a másodikat a gróf egy-egy témakörben hosszabban idézett álláspontja (például megyék státusza), a harmadik csoportot pedig az a befejezetlen Széchenyi-cikk, amelyet az *Irataim...* sorozatba kívánt fűzni. Csorba László mindhárom csoport elemzésénél arra a következtetésre jut, hogy ezeket Kossuth egy vélt vagy valós sérelemből is fakadó öngazolásra használta fel úgy, hogy mindeközben nem felejtette el hangsúlyozni a gróf „ébresztő villámfény” szerepét a hazai politikai életben.

A magyar állampolgárság törvényi szabályozását és annak előzményeit Lajtai L. László tette kritikai tanulmány tárgyává, amelynek lényegi kérdésfelvetése az, hogy az 1879. évi L. törvénycikket mennyiben helytálló „*Lex Kossuthnak*” nevezni,

illetve milyen megszorításokkal használható ez az elnevezés. A szerző két főbb érveléssel kívánta alátámasztani, hogy e törvénycikk nem Kossuth személye ellen szólt. Egyrészt már a reformkorban, kivált az 1840-es évek politikai vitái között is napirenden volt az állampolgárság kérdése, mi több, Kossuth maga sem emelt szót az 1847-48. évi diétán az ellen, hogy a hazától való bizonyos távollét esetén az állampolgárság elveszthető legyen. Másrészt a kiegyezést követően kiépülő polgári jogegyenlőség egyértelműen megkövetelte a kérdés tisztázását. A szerző ugyanakkor kitér arra is, hogy éppen Kossuth Lajos volt az, aki politikai hasznot húzott a hontalanság állapotából.

Kovács Kálmán Árpád arra a nehéz feladatra vállalkozott, hogy a „nagy öreg” roppant csekély, szám szerint három, az emigrációban született vallás- és egyházpolitikai témájú megszólalását, nyílt levelét mutassa be, amely már csak azért is indokolt, mert a kortárs magyar politikai réteg Kossuth minden rezdülését iránymutatásként értelmezte. A szerző egyrészt azokat a leveleket elemzi, amelyek az országgyűléseken is kibontakozó kultúrharc, különösen a katolikus autonómia, a szekularizáció és a polgári házasság kérdéskörében nyújtottak útmutatást a „magyarok Mózesétől”, másrészt pedig azokat a megnyilvánulásokat, amelyek közelebb engednek minket Kossuth személyes vallásosságához, vallásfilozófiájához.

Az egyházpolitikai törvények kapcsán kibontakozó politikai válságot mutatta be Schwarczwölder Ádám új, a narratívában eddig nem szereplő források beemelésével. A tanulmány jól fejt fel azt a konfliktust, amely a konzervatív, Kossuth-kultuszt felszámolni kívánó uralkodó, a liberális, belső megosztottsággal küzdő első Wekerle-kormány és az ellenzék között a kultúrharc miatt generálódott. A helyzetet nehezítette, hogy a turini remete a kormánypártot támogatta a kérdésben, hiszen nem közjogi vitát, hanem a józan ész vezette liberális reformot látott a célkitűzésben. A szerző ebbe a felbolydított politikai helyzetbe illesztette a volt kormányzó halálát és temetésének körülményeit, előkészítését, amely mintegy eskalálta a válságot. A közvélemény és az ellenzék, illetve az uralkodó között sajátos hintapolitikát folytató Wekerle-kabinet végül lemondásával tudta keresztülvenni az állam egyház feletti szerepét erősítő törvényjavaslatokat.

Debreczeni-Droppán Béla a kötet zárótanulmányaként írta meg Kossuth Lajos temetésének történetét, döntően korabeli naplók és sajtóorgánumok elemzésével. A szerző érzékletesen vezeti végig a nagy halott útját a Nyugati Pályaudvartól a szimbolikus okokból is kiválasztott gyásztérig, a Nemzeti Múzeumig, illetve részletekbe menően mutatja be a ravatalt és a gyászszertartás fontosabb mozzanatait. A tanulmány központi vezérfonala azonban Ferenc József, a kormány és az ellenzék között a temetés okán kialakult válság, hiszen utóbbi a képviselőház költségén kívánta eltemetni Kossuthot, de ezt az uralkodó határozottan elutasította. A kormány meghajolt, azonban feltehetőleg Wekerle ötlete alapján Budapest székhelyének közgyűlése magára vállalta a költségeket. Bár a kabinet tagjainak

távol kellett maradniuk, és törvény sem született Kossuth örök dicsőségéről, az esemény grandiózussága bizonyos értelemben mégis a *turini remete* politikai rehabilitációját jelentette.

A fenti, rövid ismertetőkből talán kiviláglik, hogy e kötet hiánypótló, hiszen a legtöbb, Kossuth Lajos pályáját, tevékenységét bemutató tudományos munkával szemben az 1867 utáni periódusra fókuszál, s újabb adalékokkal szolgál a „nagy öreg” magyar politikai életre gyakorolt hatásával kapcsolatban. Az egymással is párbeszédet folytató tanulmányok a nemzetiségi politikától a külpolitikai nézeten át a személyes vallásosságig számos témát ölelnek fel. Reméljük, hogy a kutatómunka nem marad abba, s további kötetekkel valóban közelebb kerül a szakma egy kritikai Kossuth életrajz kiadásához.

Bödő Krisztián